

Det ryska avtalet och oppositionen

Debatten om det ryska avtalet har nu pågått nära ett halvt år. Inför dess slut frågar man sig: Har kritiken varit av någon saklig betydelse? Eller måste kritikerna nöja sig med tanken att de hävdade en ståndpunkt vars sakliga styrka för varje dag blir mer uppenbar? Till det yttre är nederlaget obestridligt. Avtalet kommer icke blott att godkännas — det har hela tiden varit självklart —, utan att godkännas enhälligt eller praktiskt taget enhälligt. Disciplinen inom det socialistisk-kommunistiska blocket har icke på någon punkt brutits. Visserligen har en och annan socialdemokratisk tidning låtit undslippa sig uttalanden som från regeringens synpunkt varit högst betänkliga, och ett system med av regeringsmedlemmar dikterade cirkulärledare kunde därför ifrågasättas såsom enklare och säkrare; men någon nämnvärd roll spelar inte dessa i hastigheten tillkomna avvikelser. Oppositionen i riksdagen har, vad själva huvudfrågan beträffar, slutit upp på regeringens sida, även om det skett med bortvänt ansikte och under protester. Med formell rätt kan påstås att riksdagsopinionen, det officiella Sverige, enhälligt godtar avtalet.

Men kritiken har icke desto mindre varit väsentlig. Först och främst: det är den som framdrivit en realdebatt. Då de första utredande artiklarna publicerades vid månads-skiftet juni-juli förklarade regeringen och regeringspressen att en debatt var olämplig; man borde vänta på riksdagsbehandlingen, som då sades skola komma i juli, men som kom i november. Detta försök till mörklägning avvisades, och tvånget att svara drev även regeringssidan att diskutera — om också med motvilja och under undvikande så långt möjligt av sakliga argument. Utan förhåvelse kan den oppositionella pressen påstå att dess verksamhet, och endast den, givit möjlighet till en saklig granskning i god tid av problemet; hade pressen följt regeringens paroller skulle, mänskligt att döma, frågan blott ha dryftats under några få dagar i samband med riksdagens avgörande.

Kritiken har vidare påverkat avtalets förberedelse och utformning. Det står utom varje tvivel att de planer på långtgående ingripanden som dryftades på regeringshåll under försommaren åtminstone tills vidare måste uppges då de drogs fram inför offentligheten; för dessa planer var mörklägning den första förutsättningen. Därmed blev det omöjligt att så långt man från början tänkt sig genomdriva de ryska önskemålen. Avslöjandena om påtryckningar gentemot industrin har hejdat regeringens framfart på detta område, även om det är att befara att avtalets tillämpning i detta hän-

seende skall erbjuda frestelser som en med väldiga kristidsfullmakter utrustad statsledning inte skall kunna stå emot.

Slutligen har kritiken under sommaren och förhösten lagt upp problemställningen vid avtalets behandling i riksdagen. Det är instruktivt att jämföra det försvar av avtalet som presterades för fyra eller fem månader sedan, med den motivering som nu ges. Då var avtalet självfallet förträffligt, varje antydning om svårigheter och överdimensionering kännetecknades som ett utslag av partisinne och rysshets; nu är avtalet enligt allas utsago en tung börda, som Sverige måste ta på sig främst av politiska skäl. Illusionernas och propagandans frasiidå har rivits sönder; avtalets innebörd bör nu vara någorlunda klar för det svenska folket — det är kritikens viktigaste insats.

Att en viss motsättning föreligger mellan riksdagsoppositionen och en del av den oppositionella pressen finns det i och för sig inte skäl att beklaga eller förväna sig över. Hr Ohlin lyfter ingen taktpinne, och det gör han klokt i; för liberalismen är ledarfasonerna främmande. Vad som kan verka överraskande är att oppositionens särskilda yttrande till utrikesutskottets betänkande slutar med ett bifallsyrkande, trots att det hopar skäl för avslag, eller rättare för avtalsfrågans hänvisande till ny behandling. Det ligger nära till hands att häri se en önskan att "åka med häst och fara i båt", att på en gång godta avtalet och frånsäga sig allt ansvar för det. Men med säkerhet har denna taktiska synpunkt icke varit avgörande. Den osäkerhets-känsla som är det mest kännetecknande för handläggningen av detta ärende har gripit även oppositionens talesmän. De vet inte vad ett avslag skulle innebära och vågar inte språnget i det ovissa. Med sin klara kritik har de i varje fall anvisat den väg oppositionen på detta område i framtiden måste gå: dess plikt är att vaka över avtalets tillämpning, att genom kritik hindra regeringen att hänsynslöst begagna sina maktmedel gentemot det svenska näringslivet, att skydda den svenska marknadens intressen, så att icke alltför betydande ingrepp i det svenska folkets levnadsstandard blir ett resultat av kreditavtalet.

Man återkommer ständigt till frågan: Varför har avtalet slutits? Motiveringen oroar icke genom sina brister, utan genom sin obefintlighet. Alla är ense om att avtalet medför stora svårigheter. Det är svårt att fullgöra de leveranser avtalet förutsätter; den svenska konsumtionen måste under alla förhållanden begränsas till förmån för de ryska kraven; risk möter för att man förlorar en stabil kundkrets utom Sverige och därigenom skapar ovilja; om icke under avtalsstiden en depression inträder, ter sig avtalsvillkoren orimliga, och den svenska regeringen kommer därför i den unika situationen att den tränar efter en lågkonjunktur. Alla dess skäl mot ett avtal av denna storleksordning besvaras egentligen med blott en enda sats: Sverige vill handla med Ryssland, och utan denna kredit blir en handel omöjlig. Detta svar kan tolkas blott på ett sätt; om Sverige icke vill ge Ryssland en kredit på en miljard, vill Ryssland icke gå med på det normala varuutbyte på fem hundra miljoner som förutses i det speciella handelsavtalet. Man måste sända varor för 1.500 miljoner för att få varor för 500 miljoner.

Inför detta häpnadsväckande resonemang tror många att Sverige handlat under direkt hot från rysk sida; det talas rent av om ett hemligt avtal, som skulle utgöra förklaringen till det offentliga avtalets underliga karaktär. Efter Dagens Nyheters vetenskap och enligt dess övertygelse är dessa spekulationer alltigenom grundlösa. Den svenska regeringen har, det torde vara den mest träffande karaktäristiken, saktat glidit in i ett orimligt läge. Den har utan tillräckliga förundersökningar gjort erbjudanden vilka sakligt sett varit ohållbara. Sedan svårigheterna insetts har man inför det ryska fasthållandet, vid dessa erbjudanden icke

haft mod och initiativkraft nog för att driva igenom en revision av de grundläggande förutsättningarna för avtalet. Med all sannolikhet beror det fantastiska som nu sker främst på svensk svaghet och oskicklighet, icke på ryska påtryckningar. Men just avtalets ytterliga bristfällighet från svensk synpunkt måste leda många till den överdrivna slutsatsen att det är fråga om en medveten och långtgående politisk anpassning. I denna föreställning ligger måhända avtalets största fara för Sverige.